

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АДАМА МІЦКЕВИЧА, ПОЛЬЩА
ВАРШАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ, ПОЛЬЩА
МОЛДАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, МОЛДОВА
БАТУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ШОТА РУСТАВЕЛІ, ГРУЗІЯ
ЦЮРИХСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ, ШВЕЙЦАРІЯ
РАДА «КАТОЛИЦЬКА РОБОТА З ПІВНІЧЧЮ (УКРАЇНА)», США
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ, ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА

МАТЕРІАЛИ

**V Міжнародної наукової конференції:
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ І БЕЗПЕКА В
БАГАТОПОЛЯРНОМУ СВІТІ: КОНТУРИ НОВОГО
СВІТОУСТРОЮ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ»**

30 червня 2023 р., м. Суми

не заперечує набуття Україною членства в НАТО. З іншого боку, лунають абсолютно протилежні позиції з боку очільників країни. Бажання всидіти на двох стільцях веде до помилкової стратегії на кшталт тієї, яку обрала Угорщина в ХХ столітті під час світових воєн.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Будапешт відповів Зеленському на критику: угорці заплатили надзвичайно високу ціну за цю війну. URL: <https://hromadske.ua/posts/budapesht-vidpoviv-zelenskomu-na-kritiku-ugorci-zaplatili-nadzvichajno-visoku-cinu-za-cyu>
2. За Росію і проти Альянсу. Угорщина перебуває в НАТО де-юре — Зеленський. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/zelenskiy-ugorshchina-perebuvaє-v-nato-tilki-de-yure-novini-ukrajini>
3. Назвав три причини. Угорщина блокуватиме європейську допомогу Україні та санкції проти Росії. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/nazval-tri-prichiny-vengriya-budet-blokirovat-evropeyskuyu-pomoshch-ukraine-i-sankcii-protiv-rossii-siyarto-50325205.html>
4. Рік тому Угорщина стягнула війська до кордону України, але даю 100%, ми не готували напад. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2023/05/16/7161760/>
5. Emzeti Katonai Stratégia. URL: <https://honvedelem.hu/hirek/nemzeti-katonai-strategia.html> 56 Honvédelmi és haderőfejlesztési program kezdődik. URL: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/honvedelmi-es-haderofejlesztési-program-kezdodik.html>
6. Nemzeti Katonai Stratégia URL: <https://honvedelem.hu/hirek/nemzeti-katonai-strategia.html>
7. Szczyt grupy B9. URL: <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshows/27993?t=Szczyt-grupy-B9#>
8. The Secretary General's Annual Report 2022. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/3/pdf/sgar22-en.pdf
9. Törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről. URL: <https://njt.hu/jogszabaly/2018-139-00-00>

Толстов Сергій,

к.і.н., доцент

ДУ «Інститут всевітньої історії Національної академії наук України»

ФАКТОРИ КОНСОЛІДАЦІЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

Пошук способів упередження неконтрольованої конфронтації між провідними державами багатопольярного світу посідав важливе місце в політичній дискусії останніх років. Домінуюча теза західної політичної думки полягала у тому, що держави з авторитарними формами правління становлять головний виклик ліберальним демократіям і ліберальному світовому порядку. Виходячи з цього, визначальний напрям у політико-академічних дебатах полягав у тому, чи можна зберегти, можливо, у скорегованій формі «ліберальний міжнародний порядок, заснований на правилах», або ж його руйнування видається неминучим і буде супроводжуватися проявом форм анархії, обумовлених відновленням суперництва і нерегульованої конкуренції провідних, або «великих» держав [1].

В новітніх розробках західних аналітиків простежуються різні підходи – від моделювання компромісних правил у відносинах з основними конкурентами західних спільнот до сподівань, що ліберальний міжнародний порядок все ж вдасться зберегти, хоча б у скорегованому вигляді. Висловлюючи стриманий оптимізм, автори тематичної доповіді, підготовленої Інститутом Тоні Блера за глобальні зміни (2018 р.), наголошували на тому, що демократії мають «конструктивно взаємодіяти з

суперниками з числа великих держав», однак вони також повинні «колективно й невідкладно реагувати, аби захищатися, стримувати й протистояти цим викликам їх цінностям». В цьому ракурсі було окреслено шість типів загроз з боку авторитарних режимів:

- воєнні загрози, такі як анексія територій, гібридна війна та агресивна поведінка;
- примус за допомогою політичних та економічних зусиль з метою залякування та підпорядкування;
- вплив через інформаційні канали з метою зміни інтелектуального клімату демократій;
- руйнівний вплив засобами пропаганди, кібератак і політичної підривної діяльності;
- поширення авторитарних норм, таких як необмежена влада, історичний ревізіонізм та особисте правління;
- загрози згуртованості демократичних блоків, які заохочують відступ демократичних сил [2].

Російсько-українська війна стала наочним втіленням загрози міжнародному миру та стабільності, спричиненої реваншистськими намірами владних кіл РФ. Політико-дипломатична підготовка війни з боку Росії включала декілька фаз, у тому числі демонстрацію військової загрози (концентрацію військ біля кордонів України, проведення військових маневрів у Білорусі) та масштабний політичний тиск на США та країни НАТО з вимогою відновлення геополітичного статус-кво станом на початок 1997 р.

Реваншистська стратегія Москви вказувала на прагнення російського керівництва прискорити руйнування структурних зв'язків і правил міжнародної системи, встановленої США та країнами євроатлантичної спільноти на початку 1990-х рр. Водночас до лютого 2022 р. агресія з боку Росії не сприймалася багатьма західними політиками, представниками академічних кіл та бізнесу як реальна загроза безпеці європейських країн поза межами радянського простору. Лише після повномасштабного вторгнення російських на територію України політика РФ почала тлумачитися політичними колами країн НАТО і ЄС як реальна загроза міжнародній стабільності та спроба нав'язати світу власне розуміння безпеки, згідно якого зникає межа між миром і війною, а наявність ядерної зброї забезпечує безкарність актів агресії та загарбання територій сусідніх країн.

Упродовж 2022 – 2023 рр. зміни у міжнародних відносинах засвідчили посилення розбіжностей у політичному позиціонуванні між країнами євроатлантичного співтовариства та низкою впливових держав так званого «Глобального Півдня». З точки зору теоретичного моделювання такі розбіжності можна розглядати як пряму ознаку встановлення поліцентричного міжнародного порядку, в якому існує декілька центрів, які обстоюють відмінні інтереси та мають власне специфічне сприйняття основних глобальних і регіональних проблем.

На практиці домінуюче становище США та спільна позиція країн НАТО і ЄС щодо російсько-української війни не заважає лідерам окремих впливових держав, навіть із числа європейських союзників США, шукати порозуміння і налагоджувати співпрацю з Китаєм, який адміністрація Дж. Байдена вважає головним суперником Америки. Зі свого боку Китай, Індія та ряд інших країн Азії, Близького Сходу та

Латинської Америки, враховуючи зосередженість США на зовнішніх кризах і внутрішніх проблемах, почали менше оглядатися на американську позицію чи взагалі ігнорувати відповідні вимоги й застереження, за винятком хіба що тих сфер, які можуть спричинити накладення «вторинних» економічних санкцій.

Ієрархія міжнародних відносин втрачає свою усталеність. В перебігу багатосторонньої взаємодії силові потенціали та економічні можливості окремих держав не забезпечують автоматичного закріплення їх місця в глобальній ієрархічній структурі. Спостерігається хаотичний на перший погляд пошук точок дотику та збігу інтересів та між різними гравцями, який утім дозволяє їм подекуди досягати спільних цілей і бажаних результатів. Зміцнення співпраці між США та країнами ЄС не відмінняє існуючі суперечності, адже взаємозалежність і союзницькі відносини у сфері безпеки не виключають конкуренції, так само як умовний розподіл витрат щодо допомоги Україні та стримування Росії не гарантує єдності позицій з інших питань світової та регіональної політики.

У випадку спільної зацікавленості у вирішенні певних проблем чи збільшення економічних можливостей приналежність тих чи інших країн до традиційних коаліцій не забороняє їм налагоджувати зв'язки з учасниками інших угруповань, які до останнього часу вважалися конкурентами чи опонентами. Мають місце непоодинокі спроби створення ситуативних союзів чи інших «інклюзивних» форматів взаємодії, які мають вигляд ситуативних балансів переважно на регіональному рівні. Такі альянси і регіональні групи виникають як у межах ЄС, так і в інших регіонах – насамперед у «сірих зонах», спричинених ослабленням впливу США, Франції, Росії, чи навіть в ареалах, на яких зосереджено суперництво провідних держав.

Російсько-українська війна послужила каталізатором багатьох міжнародних політичних та економічних процесів, включаючи дистанціювання великої групи країн Азії, Африки та Латинської Америки від позиції колективного Заходу. Узагальнення численних заяв представників різних незахідних країн свідчить, що їх переважна більшість розглядає російсько-українську війну як опосередкований гегемоністський конфлікт між США/НАТО і Росією. При цьому, на думку численних політичних оглядачів, однією з причин такого ставлення було використання Заходом подвійних стандартів у другій іракській війні 2003 р. [3].

З політико-економічної точки зору альтернативне позиціонування країн колишнього «третього світу» безумовно пов'язано з динамічним піднесенням «зростаючих економік» ('Emerging Markets', за термінологією МВФ), до яких відносять Китай, Індію, Індонезію, Бразилію, Мексику, ПАР та, часом, деякі інші країни «Глобального Півдня». Провідне значення безумовно мало стрімке «мирне зростання» КНР, яка стала цілком реальним індустриальним, фінансовим лідером та альтернативним США центром впливу і полюсом сили.

З ментальної точки зору та до певної міри з урахуванням ідеологічного контексту, протиставлення підходів впливових країн Півдня офіційній позиції адміністрації Дж. Байдена щодо війни Росії проти України пов'язано як з інерційними атрибутами антиімперіалістичної традиції, так і з неприйняттям американського гегемонізму 1990-х – 2000-х рр. Співставлення позицій країн умовного Півдня та учасників євроатлантичних структур допомагає зрозуміти, чому ініціатива Дж. Байдена про проведення глобальних «самітів демократій» (два таких саміти відбулися у грудні 2021 р та в березні 2023 р.) не стала механізмом консолідації більшості країн,

що розвиваються, довкола США та їх європейських та азійських союзників. На другому «саміті демократій», окрім заяв політичних лідерів і переважно теоретичних дискусій з приводу стандартів та критеріїв демократичного ладу, виявилися специфічні підходи окремих країн, побудовані на обстоюванні національної специфіки політичних систем. 12 учасників, зокрема Індія, Ізраїль та Філіппіни, висловили заперечення проти положень про притягнення до відповідальності порушників прав людини (включаючи питання, пов'язані з ЛГБТК+), або не погодилися визнати роль Міжнародного кримінального суду [4]. Окремі країни висловили застереження і щодо пункту підсумкової декларації про засудження російської агресії. Адже виходячи з прагматичних інтересів значна кількість країн Півдня – від Бразилії до ПАР та Індії, вважають за краще утримуватися від засудження розв'язаної РФ агресивної війни та приєднання до санкцій, які запровадили США та ЄС.

Російсько-українська війна вочевидь має ознаки наймасштабнішої міжнародної кризи, яка стимулювала процеси консолідації та диференціації, включаючи відновлення масштабного оборонного планування НАТО, посилення політичної згуртованості євроатлантичного співтовариства та пошук асиметричних угод і компромісів між країнами «Глобального Півдня» на неідеологічній та прагматичній основі.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Толстов С.В. Міжнародний порядок початку XXI ст.: критерії та концепції. *Research, challenges and development prospects in the area of social sciences*. Riga : Izdevnieciba Baltija Publishing, 2020. P. 253-278. DOI <https://doi.org/10.36059/978-9934-588-42-6/253-278>
2. Joshi S. Authoritarian Challenges to the Liberal Order. Tony Blair Institute for Global Change. 21st June 2018. URL: <https://institute.global/policy/authoritarian-challenges-liberal-order>
3. Хайн М. фон, Кропман В. Война в Ираке: ложь и нарушение международного права. *Deutsche Welle*. 20.03.2023. URL: <https://p.dw.com/p/4Or1T>
4. Лидеры 73 стран подписали итоговую декларацию Саммита за демократию. *Голос Америки*. 30.03.2023. URL: <https://www.golosameriki.com/a/democratic-leaders-gather-for-biden-virtual-summit-struggle-to-unite-behind-principles/7027847.html>

Tulai Oksana,

*Doctor of Economics, Professor, West Ukrainian National University,
Head of the Department of International Relations and Diplomacy*

Alekseyenko Lyudmyla,

*Doctor of Economics, Professor,
Ivano-Frankivsk Education and Research Institute of Management,
West Ukrainian National University,
Chief of the Department of Management and Administration*

THE "CONNECTING EUROPE" MECHANISM IN CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION: PARTNERSHIP TRENDS AND PRIORITIES FOR UKRAINE

In the conditions of complex geopolitical transformations and large-scale military aggression, the domestic scientific community was faced with the need to ensure the content and protection of the Ukrainian-European civilizational paradigm. In the fundamental monograph "Ukraine in the history of Europe of the 19th – early 21st century: historical essays" (2020), attention is focused on the role of Ukraine in the context of the world-